

ПІЖНЕВІК - REVUE HEBDOMADAIRE - ТРИДЕНТ УКРАЇНСЬКЕ

Число 32, рік видання II. 23 травня 1926 р.

Ціна 3 фр. (Prix 3 fr.)

Паризь, неділя, 23 травня 1926 року.

Уривки з листа «комсомолки», які ми друкуємо нижче*), не можуть не викликати до себе уваги кожного, хто вглибиться в їх зміст. Перед нами ніби відкривається частина трагичних процесів, що відбуваються в душі підростаючого покоління на Україні. Ці процеси — глибокі й болючі — являються симптоматичними не тільки для авторки листа. Маємо підстави й фактичні данні думати, що «переоцінка цінностей» захопила певні елементи комсомольських груп і що характер цієї переоцінки в цілому такий самий, як і у авторки листа. Посереднім доказом правдивості нашого твердження може служити й той факт, що власне перед комсомольською аудиторією і п. Чубарь уважав потрібним виступити недавно з каскадом звичних інсінуацій на адресу національно-свідомої інтелігенції української, української еміграції, уряду УНР — та застерегти своїх слухачів од «небезпеки», що тайтися в симпатіях української молоді до носіїв та борців ідеї державної самостійності України.

Жени природу в двері — вона в вікно влетить! Те саме сказати можна й про наслідки більшевицької системи в справі привлашення «української душі» взагалі, і душі молоді національної з окрема. Цю душу намагались полонити, отруїти і виплекати поному образу та подобію. Шкільне навчання, позашкільне виховання в ріжних

*) Див. «З того боку», ст. 6.

«піонерських» і «комсомольських» організаціях, ціла низка засобів пропаганди, разом з подвійно-добріною і сугубо-тенденційною літературою мали служити цьому завданню. В душі молодого покоління все це, згідно з педагогичним більшевицьким планом, повинно було вбити будь-яку віру в ті ідеали, що були окроплені кров'ю кращих синів нації, а з молоді української створити яничарів рідного народу, призначеним яких було умирати за чужій йому завдання.

Світ нових ідей — всесвітньої революції, диктатури пролетаріату та інше — мусів був притлумити і традиції історії, і розуміння реальних інтересів нації.

Здавалось, що більшевикам пощастило досягти певного успіху в опануванню душою нашого гідростаючого покоління. Цифрові данні про зрост «піонерських» та «комсомольських» організацій ніби свідчили про здобутки деморалізаторів нашої нації в розпакуванню молодих душ, тим більше, що в умовах совітської дійсності левні «завойовання» в цьому напрямку не так тяжко було й зробити. Молодь все захоплюється, палає мріями, живе ідеалами і величими і сміливими завданнями. Чи можна дивуватися, що частина української молоді теж захопилася більшевицькими ідеалами, так зручно підшитими брехнею, пізнати яку відразу було неможливо, хоч би через те, що система заборон і підтасовок позбавляла цю молодь будь якої зможи перевірити те, чого її навчали. Треба було суворої кількирічної дійсності, утвореної більшевицьким режимом, щоб збаламучені отруйним навчанням і вихованням молоді душі відчули суперечність між словом і ділом своїх педагогів. Треба було цих суворих, життєвих наук, щоб розпочати «переоцінку цінностей» і наочно переконатись в небезпеці для майбутнього української нації тих завдань, які мала виконати, згідно з планом більшевиків, підготовлена в спеціальних «піонерських» та «комсомольських» організаціях наша збита з пантелику молодь.

Лист «з того боку», уривки з якого ми містимо, є для нас одною з перших ластівок, що свідчать про неуспіх більшевицьких заходів у цій справі.

Прислухаймося уважніше до того, що вона віщує. Задумаймося глибше над закликом, що ззвучить в уривках листа і подбаймо про те, щоб творчими ділами й реальною працею, національним змістом напоєною, відповісти звідси на заклик. Одним із завдань політичної української еміграції є допомога кристалізації процесів, що відбуваються в душах нашої молоді, і поверненню останньої як ідеологічному, так і політично-організаційному «до рідного берегу».

Здорові елементи еміграції знайдуть в собі сили і уміння увійти в контакт із созвучними групами на батьківщині і понести їм «Євшан-зілля», потребу якого починають відчувати навіть ті, чиу душу, здавалось, привлачили для яничарських завдань осквернителі національного ідеалу.

ПО ІСПІТИ НА МАТУРУ.

Наслідками іспиту, що його складали «матуранти» з харківського уряду УССР перед ЦІК-ом СССР на степінь московських генерал-губернаторів «самостійної держави», вся большевицька преса на Україні задоволена. Радіють «Вісти», втішається «Пролетарська Правда», загальне вдоволення поділяють «Комунист» і «Пролетарій». Провині-яльні газети теж від них не відстають і «високим штилем» пишуть про «казенне свято», хоч пишуть ординарно і малограмотно. Грамотніший від всіх їх, «Український Економіст» (до речі .. цей орган, маючи головним своїм шефом українця Гринька, нікак не хоче «українізуватися», висловлюючи загальний настрій, стверджує, що резолюція, ухвалена сесією ЦІК-а СССР з приводу доповіді Чубаря, містить в собі «цілковите одсбрення всій тій совітській праці на Україні, яка провадилась на фронтах культурному, національному і господарчому» (ч. 96). Підбадьорений цими похвалами, харківський «Комунист» росписав навіть анкету з цього приводу серед визначних учасників сесії і передає докладно розмови свого співробітника з ними. Можна не спиня-тися над ординарними думками, висловленими головами місцевих ЦІК-ів і Совнаркомів ріжких «самостійних» та «автономних» республік, бо всі вони співають на одну ноту і, на дванадцять небо візносячи «зразкову діяльність уряду УССР», запевнюють, що остання від нині буде для них «зразком і правилом наслідуванню». Такий согласний хор дифірамбів — зрозумілий: в своїх країнах представники Туркменістану, Узбекістану, Білорусії і Закавказзя відограють ганебну роль, аналогичну тій, за яку в Москві хвалить Чубаря. Не дивно, що вихва-ляючи уряд УССР, вони тим самим і на власну адресу компліменти розсипають, а крім того такі компліменти — є ніби векселем, по якому члени уряду УССР будуть платити завтра, — коли прийде черга на доповіді про діяльність урядів Білорусії чи Узбекістану перед верховним органом СССР. В умовах союзної дійсності подібні век-сели, пишуться і виплачуються охоче: вони мало варті, хоча б через те, що «ворона вороні клювати очі не буде». Отже спокійно можемо пройти над інтерв'ю співробітника «Комуниста» з ріжними Червяковими (Білорусія), Михо-Цхакаями (ЗСФР), Айтаковими (Туркменістан) і т.д.

Цікавіша розмова згаданого співробітника з головою союзного

ЦІК-а Калініним. «Тверской рабочий-крестьянин», якого за «смекалку» і хитреньку поведінку в дусі «ми — що?» — «ми — нічаво» Ленін зробив «всесоюзним старостою», який виходить «сухим із води» під час партійних бурь і конфліктів, тоді, як жертвою їх падають Троцький, Зінов'єв і Каменєв. — Калінін, ця модернізована на комуністичний кшталт персоніфікація Чеховського весільного генерала, висловив з приводу діяльності уряду УССР кільки цумок, вартих уваги. Звичайно, і Калінін визнає «заслуги» та «сягнення», здобуті на Україні. Без визнання не можна, особливо після прийняття офіційної резолюції, що встановлює погляд п а р т і і на данну справу. Але, висловивши похвалу на адресу уряду УССР, Калінін зразуж показує, що справа — не в цьому і що, властиво кажучи, хвалити нема за що.

«Всі ці сягнення пояснюються об'єктивними даними, що є на Україні: вдачний ґрунт, добре підсоння, безліч рік, щасливе поєдання залізної руди з вугіллям, — все це суть сприяючі обставини для розвитку господарства, — що дозволяє нам поставити до України підвищені вимоги». («Комунист» з 27. IV.).

Які саме — пояснювати не треба. «Добрий ґрунт», «залізна руда з вугіллям» — краще як що інше конкретизують характер вимог, які «ми» ставимо до України і які вона повинна виконати.

Читальник бачить, що «тверской рабочий», якляючись сьогоднія заступником Івана Каліти в московському Кремлі, підходить до справи реальніше, як представники «союзних» республік і зразу вглиблюється *in medias res*. З якої речі розводиться над компліментами уряду УССР в справі національної політики, коли «союзу» в його завданнях потрібні українські вугілля, руда і «добрый ґрунт»? По що курити фіміям, коли без українських багацтв батьківщина «тверськова рабочево» на половину губить своє політичне і економичне значіння? Всі ці компліменти і фіміями надокутили «всесоюзному старості». Він, очевидчаки, не від того, щоб на його адресу хотіть інший їх кадив, але самому для інших воскуряти — годі часу й слів. «Я ладніший», признається Калінін, «дивитись не на пройдений шлях, а на ті завдання, які висовуються» що-до України.

Мусимо віддати належне сьогодняшньому найвищому представнику Московщини — Російської Імперії, переіменованої згідно з вимогами часу і обставин в Союз ССР: він знайшов належні слова і відповідний тон для розмови з українським хамом, посланим редакцією «Комуниста» в Москву лизати чоботи свого пана. «Нам» потрібні природні багацтва України. Ви їх знаєте. Отже добувайте і несіть їх «нам!» Коротко, але ясно. Стисло, але красномовно.

Після того, як ЦІК ухвалив резолюцію з приводу діяльності уряду УССР і докладно розвинув т. зв. «директивну» ІІ частину, Калінін не уважав потрібним спинятися над новим переказом того, що «нам» потрібно, а обмежився річевим узагальненням вже відомого. Знову підкреслюємо, що це було зроблено доречно: говорив пан, слухав хам. Ми хотіли б, щоб тон цієї розмови, як і зміст ІІ, відчали не ті, про кого

наше прислів'я каже: «з хама не буде пана», а ті, хто має в собі почуття національної чести та гідності, кому така розмова зайвий, болючий раз нагадує про політичну залежність нашої батьківщини від Москви та про страшний економічний визиск другою першої.

Спинимося тепер над згаданю резолюцією, сминаючи офіційні компліменти і фразеологію словословія з приводу національної політики на Україні та експерименту з адміністративною реформою (районування), переведеної харківським урядом, тим більше, що відомо вже, що нова адміністративна система коштує дорожче, як зруйнована, і викликала куди більше обростання бюрократичним чиновництвом, як попередня. Перейдемо до більш цікавих уступів резолюції, уміщених в «директивній частині». Директиви ЦК'а до уряду УССР містять в собі низку практичних вимог, виконати які мусить в інтересах всього «Союзу» Українська Совітська Республіка.

Отже: «звертається увагу уряду УССР на необхідність підтримки і розвитку української промисловості, бо промисловість металургічна, вугільна і цукрова, особливо ж металургічна, мають переважаюче значення для всього народного господарства Союзу ССР» («Комунист», ч. 95). В звязку з значінням цукрової промисловості для Союзу резолюція зокрема вимагає «звернути особливу увагу на піднесення технічних культур, а надто тої частини сільського господарства, що найтісніше звязана з виробництвом цукру». Далі резолюція згадує про потребу будівництва на Україні шляхів, особливо під'їздів в прикордонних районах, морських портів, помешкань і т. д., — але все це має більше декларативний характер, бо тут же резолюція згадує, що «ні наш загально-сюзний бюджет, ні становище всієї будівельної справи не дозволяють за всім цим поспівати». Інакше кажучи: сподівались уряду УССР від Союзу асігновок на здійснення міліардного будівельного програму нема чого. Як колись Російська Імперія, так тепер Союз ССР не мають звичаю «давати» Україні; обидві призвичайлись брати з неї, — коли ж що й давалось або дається, то тільки те, що потібно з міркувань плантаторсько-колоніальної політики. Таким чином, застереження резолюції про неможливість Союзу дати матеріальні засоби для здійснення будівельного програм УССР перекреслюють реальність будь яких виглядів в цьому обсязі, що, звичайно, є зрозумілим, коли згадати тяжке фінансове становище Союзу, а УССР зокрема. Де вже тут говорити про широкий будівельний програм, коли половину будівельного матеріалу, як стверджує той же «Комунист», бралися в минулому році для будівель на Україні не з цегелень, а з старих або понищених самими ж большевиками будинків? Ясна річ, що відповідні уступи резолюції, дотичні справи будівництва, уявляють собою більше тему для майбутніх істориків, що писатимуть монографії про нездійсненні мрії большевиків в реставрації ними ж зруйнованого, як реальну можливість для сучасного. Але тими вимогами, про які ми згадали, не вичерpuється реєстр домагань, поставлених Всесоюзним Верховним Органом до уряду УССР. Останній, крім того, повинен «з огляду на земельну тісноту і не аби-яке аграрне перенаселення, забезпечити переселення... з України в інші

частини Союзу». Резолюція не згадує, що ця операція потрібна Союзові для колонізації України не у країнськими зламентами. Та таке замовчування дійсних мотивів данної справи нас не може дивувати; зайва відвертість ніколи не була «добродіеллю» Москви в її політиці що-до національної парцеляції України.

Немає найменшого сумніву в тому, що уряд УССР візьметься тепер, особливо після «бліскучих іспитів на матуру», за здіснення всіх тих вимог, що їх поставила донього сесія ЦІК-а ССРР. Шостирічний досвід Верховного Союзного Органу в його зносинах з харківським генерал-губернаторством міг його переконати в повній готовності останнього покласти до ніг і в кишеню свого пана все, що здобуває з «доброго» українського ґрунту наш селянин, що виробляє в ріжких галузях української промисловості наш робітник.

Отже після матуральних іспитів, складаних в Москві, харківські «універсанти» з подвійною енергією візьмуться «правити роги» українському господарству. З цього погляду резолюція Всесоюзного ЦІК-а — страшна річ для близького майбутнього нашого національного добробуту: інтереси його цілковито підпорядковані вимогам Союзу чи точніше Московщини.

І все ж знаходяться в Харкові та Київі люди, серед яких вона викликав теляче захоплення і які впадають в екстаз, коли їх хвалять за дотеперішнє сбирання рідного народу та заохочують до роздягання його й на далі.

Яким же каламутним мусить бути національне сумління людей, що беруться залишки відоравати ролю руйнівників матеріального добробуту своєї батьківщини? І скільки зусиль прийдеться покласти, щоб вирівняти рострінськаний ними національний капітал України?..

В. М.

З ТОГО БОКУ.

Процеси, які відбуваються на нашій батьківщині, залишають глибокий слід в психиці нашого підростаючого покоління, на плечі якого падає великий обов'язок провадження далі розпочатої нами та попередніми поколіннями визвольної боротьби з окупантами. В якому напрямкові ідуть ці процеси — нам здебільшого не відомо в повній мірі. Маємо поодинокі, уривчасті відомості в листах од наших приятелів і близьких. Але з певних причин не всі ці відомості стають надбанням ширших кол нашої еміграції. В цьому велика шкода, бо не знати того, що відбувається там — це значить у великій мірі засуджувати себе на невірне уявлення і невірні висновки що й до свого власного поступовання та умонастроєння тут. Це значить поглиблювати та поширювати ту прірву, яка мимоволі росте між нами і нашою підростаючою та йдучою нам на зміну молоддю українською... Тому ми

повинні по можливості найширше використовувати всі матеріали, які полегчують нам пізнання психології наших громадян на Україні. Подаючи уривок з листа «молодої комсомолки», закликаю і всіх інших ділитися з громадянством цікавими моментами з життя і настроїв української молоді на Україні.

«Зараз мені хочеться просто поділитися з тобою... просити не дуже гніватися на мене за таку довгу перерву в листуванні і питати, що робиться там у тебе, та як себе почуваєш?

Ще так не давно сиділа у себе на службі, переглядала наші «Вісти» і в відділі закордонних видань наткнулася на твоє ім'я та ще інших, що приймають участь в одному з журналів, що виходять на еміграції...

У нас зараз є більш можливості познайомитися з роботою вашою там. Одержано літературу як з Галичини, так і з інших місцевостей і з особливою увагою прислуховуюмося до тамошнього життя.

Правда, і у нас зараз є перспективи для культурної роботи, в тому розумінні, що цій роботі не перешкоджали б, але брак людей та коштів у всьому дає себе знати.

Але все таки треба признатися, що зараз якось легче у нас живеться. Хоч взяти наш інститут. Після тієї чистки, що ні до чого не привела, а тільки попсуvalа не мало нервів і крові людям, а деяким і ціле життя, нас зовсім не зачинають з громадською роботою і більше уваги вже звертають на те, що-б ми училися. Правду кажучи, я не знаю, як би я могла зараз взятися за щось. Бó як то неприємно, але мушу признатися, що і ті невеличкі симпатії, що у мене були до наших союзов, зовсім розвіялись... Але ти не мусиш дивуватися такому захопленню, хоч і в минулому вже...

Уяві собі. Мені, як і всім громадянам, що мають від 9 до 50, а часами і більше, років, треба було познайомитися з теорією соціалізму, комунізму і т. і. Хотів чи ні, а мусів був читати. І я не могла б сказати, що ці лекції для мене пройшли дурно. Думки, мета — такі хороши, маркситський «підхід» до ріжних проявів життя так просто роз'яснює всяке питання, що не диво було, коли молодь піддалася впливу нових для нас думок. І мені прийшлося пережити самій в собі тільки це захоплення. Але зараз я бачу і відчуваю, що то пройшло, що національні почуття та симпатії дорожчі і глибші в мене і тепер у мене немає тих хитань і суперечок в думках, що до громадських справ».

На глибокі думки наводить, принаймні мене, цей простий й ширний уривочок, який з такою яскравістю відкриває перед нами шматочок завіси, за якою криється ціла картина душевних переживань і змагань нашої молоді під большевицькою окупацією... не будемо входити в докладний аналіз цього листа, а скажемо де--- кільки слів і ще про деякі обов'язки, які він безперечно накладає на кожного з нас, переважаючого отут на еміграції... Не досить тільки ділитися такими листами з ширшим громадянством, а крім того ми повинні напружити всі сили, щоб наша робота тут, до якої з такою уважністю прислужує.

хається наша молоць на Україні, набрала яскравих і конкретних форм як ідеологічного, так і практичного характеру, щоб ті національні інтенції, яких заглушити не могли і привабні «марксистські підходи» знайшли відповідне живлення в конкретних наслідках нашої роботи тут. В першу чергу цей обов'язок падає на наші органи преси, які повинні пильно стежити за всіми проявами нашого національного життя на Україні і чуйно відгукуватися на них в своїх публіцистичних писаннях:

Тільки таким чином ми зуміємо встановити тісний контакт з нашими братами там і при поверненні до них не почувати себе новими емігрантами... на своїй батьківщині. А такі побоювання дуже часто можна почути серед наших завзятих емігрантів...

Ол. Миколаенко.

ЄВРОПЕІЗМ.

Європеїзм, цей складний і величний організм громадського порядку, клітинкою якого є і український народ з його цивілізацією, наростає, розвивається, має періоди підупаду і відродження, як і всякий живий організм. Доля нашого краю в значній мірі залежатиме від будучини й шляхів дальншого розвою цього цілого. Отже не від речі буде уважно приглянутися до його природи, висвітлити його сучасний зміст і розважити над його станом в наші дні.

Основна риса європейського світогляду, що був тим ґрунтом і тим середовищем, в якім складалася і вироблялася новітня цивілізація це — ясність, читність обрисів, певність і зрівноваженість. Ні надмірно гніючих проблем літності, ні паничного острahu перед незгlibимою тайною всесвіту, ні рабського упокорення перед неминучим фатумом, ні шаленої гонитви за невловимим абсолютом, ні зневажливого нехтування близьким, конкретним. Світобудова в європейській уяві це скоріше складно намотаний клубок світових орбіт і траєкторій, це — лабіrint шляхів пізнання, що притягує і вабить. Незгlibимість і невичерпаність її загадок не застрашує і не знесилює уяву європейця, але тішить і заохочує його до вивчення і наслідування. Дух і матерія для нього це не дві ворожі, взаємно виключаючі, сили, але два прояви тієї ж субстанції, як світло і тінь, рух і спокій, тепло і холод. Практично для європейської психології світ існує постільки, поскільки він його мислити, відчуває. В найдалі йдучих змаганнях збегнути і пояснити душу всесвіту європеєць оперує категоріями, уложеними так, ніби людина була осередком світобудови, і всесвіт обертався навколо неї.

Цей підхід до основних проблем, перейнятий й розроблений християнською філософією, має за свєте джерело давню Елладу. В її цивілізації, в рамках її життя, головна риса європейського світогляду

позначилася і виявилася дуже виразно. Боги, як люде, і люде, як боги. Ціла мітологія давніх греків — це хвала і слава людській природі і земному життю, що є осігком богів. Християнська мораль робить з людської душі джерело добра і зла; а свідомість — арбітром. Давній еллін був переконаний, що наша дійсність криє в собі всі складники ідеалу, краси й досконалості; слід лише їх розвинути і об'єднати. Душа людини, натхнута Богом, має по вченням отців церкви нечисленні способи удосконалення і її, праведний, уготовано місце коло престолу Божого. Коли практика християнських чеснот — це повільне наближення до Бога, за давніх греків — боги — це тільки повнота і крайній розвій людини, з її прикметами, з її вадами. Рівно ж і наші прадавні вірування узійшли натурально в релігійні легенди, в перекази, в християнську містику; і український народ заховав свій спосіб уявляти і трактувати божество, спосіб, споріднений з манерою давніх греків. Досить пригадати образ бога сонця, що затримався в колядках, щедрівках, бога Лада, що виступає в веснянках, чи Купала, що став св. Іваном, або теплий гумор і безпосередність, людяність чуття, з яким оповідає український народ про побратимство Бога з чортом, створення світу, пригоди Адами й Єви в раю, або злигодні св. Петра, що дістаеть стусани від розлюченої матрони, щоб наші зближення еллінського і українського світоглядів не здалися ані силуванями, ані зухвалими. А чи не є показною поява в нашій поезії особи Рильського, який нікого і нічого не імітуєчи, але лише черпаючи матеріял із глибин душі свого народу, моделює урівноважений, повний мудrosti, по еллінському гармонійний світогляд.

Отже в основі європейзму, як філософії життя, лежить еллінське світовідчування, яке мало людину за альфу і омегу всесвіту. Річ натуральна, що цей спосіб ставлення проблеми, це споглядання річей з глибини власності особи, це застосування всього існуючого до себе мусило спричинитися до великого розвою людської природи, до її раптового росту і удосконалення. Те, що у синів Сімі і Хама лишилося нерушеним підметом, у народів білої раси скучених на не великом півострові Азії, названим Європою, дістало чудовий, блискучий розвиток і забезпечило їм чільне місце в історії і діяльності людства.

Розум, свідомість, здібність абстрагувати знайшли самі в собі шляхи й способи удосконалення, виробили схему і правила своїх функцій, оланували насамперед собою, щоб услід за тим могти впливати на те, що лежить по-за ними: підсвідомість і механіку життя. Коли розум і свідомість суть великими і важливими чинниками життя, вони ще не є його творцями. Життя було і єдвигане тією силою, тією логикою, що ми можемо лише одгадувати, склонити частково, спостерігати в виявленнях, але ніколи не можемо збегнути в цілому і ніколи — в її джерелі. Це та причина всіх причин, що зветься Деміургом, Богом, законами природи, та захована і несхібна механіка світобудови, що ділає і в нас, в людській природі, і виявляється в наших відрухах свідомих і несвідомих. Коли розум, інтелект відограв і відограє величезну роль, піднісши людину над рівень інших живих істот, то ним рухає, надихує життям, дає сенс і смак всьому нашему існуванню,

творить вихідну точку і нерв нашої діяльності сила ірраціональна, нез'ясована і незлагута, але не менше від того логична, послідовна і владна. Це той закон, що не має доведення, не потрібує оправдання, який не дискутується, який нерозривно звязаний з нашою природою, який у формі істинку виявляється на всіх щаблях тваринного життя, творить рух, нерв, істоту людського буття. Убити інстинкт розплодження — і людство вимре, не зважаючи на доводи і вказівки розуму; затамувати інстинкт самооборони — і людська раса буде стерта з лона землі стихійними силами; приспати інстинкт чину — і суспільство виредиться в лінощах і нерухомості. На низких щаблях життя інстинкт не складний і брутальний, але не менш через те дійсний і владкий; його шляхи прості, його хода повільна. Дух європейця піднісся над примітивними формами істинку, шануючи однак його первородство, зумів взяти його в береги, навчився керувати ним за вказівками розуму, організувати людську здачу в той спосіб, що дві стихії — свідомість і підсвідомість — поєдналися в плідному співробітництві, збуджуючи, обслугуючи і підсилюючи одно одного. Це поєднання в психології європейця відбувається на манер поєднання в українській національній вдачі гумора, цього сина скопісісу, висліду аналізу з одного боку і ліричного почуття, що своїми делікатними, пронизливими, інтуїтивними щупальцями заглибляється в кутро речей і дотикається самої їх істоти. Це поєднання в характері європейця є таким інтимним і натуральним, як єдність матерії й духа, елементів чоловічого й жіночого; дві субстанції ніби пронизують одна одну, розпливаються одна в одній, творять одне ціле: інтелект набув свій ніби властивий йому інстинкт, а інстинкт — розважливість, досвід, культуру. Тому дух європейця відзначається непомагованістю, тим гоном, тим пориванням і безнастанним шуканням все нових берегів і досі незнаних вартостей, що мають головну спокусу і основну мету в самих собі. Ніби закон світобудови, що є рух і повсякчасна зміна, безупинна еволюція і метаморфоза без перерви, увійшов і достатньо опанував істоту європейця.

Тоді, як інші раси перебували століття замкнені у власній скарзливці, обмежені в колі незмінних категорій і незламних форм, дух європейця все гнав за чимсь, відкривав нові материки й нові теорії, шукав, як опанувати стихіями і усвідомити світові загадки. І то помимо конечності і практичних користей. Сам процес гону, змагань, розумової спекуляції був йому найвищою нагородою. Сmak до авантур, переборення труднощів до перемог і боротьби був для нього коли не єдинською, то найбільшою спонуккою. В царині моральний, інтелектуальний чи матеріальний, був він все тим же невтомним мандрівником за золотим руном, що шугав морями й просторами. А золоте руно те було в нім самім — це його власна вдача, що шукала виявлення в чині, його особа, що переповнювала вщерть свої рямці і змагалася виявити себе на вні, в житті, в дійсності. Європеець як найгостріше відчув ритм життя, динаміку, що керує всесвітом, і перейнятій міжпланетисю музикою, віddав її в своїм чині, в своїм русі. Як той спортовець на перегонах, захоплений гоном, напружує м'язи, витрачає сили для наслоди змагання, так європейський дух працює, шукає, змагається,

прагне чогось ради самого процесу чину. Але цей гін є глибоко розважним, розмірним, як віддих атлета. Розум стоїть на сторожі знесилля, сили точно обраховані, найменшу можливість взято на увагу, енергія видається економно і оглядно, найбільше зусилля призначено для останнього моменту, моменту переваги і триумфу. Як це не подібно до широкого, розмащеного жесту, що валить його автора в пісок і болото. Економія сил є законом природи, що переводить свої процеси з найменшою затратою енергії, найпростішими шляхами. Цей закон європейської наслідує інстинктивно і до нього прагне скрізь і всюди.

Європейська раса скупчена на дріблому уламку материка, давши доказ своєї життєздатності і заселивши вщерть простори своєї території, мусіла гостро відчути і другий закон природи — конечність боротьби і натурального підбору. Буйні й творчі сили раси утворили велику ріжноманітність характерів, цивілізацій, народів, звичаїв, мов і вірувань, відрізних і ясно означених, цілість лишну, як перський килим, багату кольорами і формулами. Коли життя на всіх рівнях біологічного розвою — це борня й змагання, життя людини, що є одним із виявів того світового процесу, не могло бути виключенням; і ніяка сила, якої джерелом все буде сховна логика всесвіту, не в стані буде звільнити нас від наслідування цієї логики, ані поставити нас по-за рямці світової системи. Відміняються лише форми і способи виявлення основних законів, нечисленних, але неничерпано глибоких по змісту. Людський розум і свідомість вносять свої поправки в натуральній хід річей, виробляють норми і шукають нові путі еволюції, але все те відбувається згідно з основними законами, згідно з істотним ордером світобудови, многоліким, що все обхоплює. Боротьба фізична, суперництво ідей і характерів, конкуренція економічна, змагання за добро, владу й авторитет, намагання накинути свою волю, прищепити свою віру, свій спосіб відчування, безнастани і такі пристрасні протягом історії Європи і в наші дні, мусіли виробити певну і виразну цілекітку подій. Збогачення змісту і ускладнення умов життя, практика гуртової роботи і спільноЛ боротьби сприяли зріжничуванню функцій і виробленню форм організації. Як гра в шахи вимагає більшої в порівнянню з грою в дамки відмінності і ріжноманітності фігур і їх ролей, так і дух європейця, що далеко відбіг од примітиву, вимагає певної ієрархії цінностей, як моральних так і матеріальних. Прикмети, роля і місце еліти для європейця є річчю зрозімлою і натуральну. Приклад правлячої англійської аристократії є дуже показний. Англійському народові не бракувало в історії нагоди спекатися своєї аристократії, але замісць того він сотворив спеціальні норми для збереження і підсилення її (майорат). Отже не доводиться дивуватися, коли і в наші дні демократичних настроїв нарсдні маси й іх провідники виявляють пошану і симпатію до провідників нації і династії. Свідомість натуральності і конечності ієрархії в житті, надто при гуртовій роботі і в суспільній практиці, така сильна в європейських масах, що робітник повернеться до інженера спиною, коли цей останній захоче керувати ним впрост і безпосереднє, знектувавши старшим. Цього не можна віднести на карб рабського інстинкту. Європейський робітник

має більше гідності, як шляхтич сарматської орди, і більше почуття порядку. Подібну рису можна відзначити і у нашого народу. Українські маси шанують стан і положення, але без тіни підхлібства. Далекий від зухвалого бажання «сілнути Бога за бороду», наш народ зближає військову ієрархію до первісної родинної, називаючи отамана «батьком», а товаришів одної ранги — «брата ми». Тим самим в очах українців ієрархія є такою ж натуральною, як структура і система відносин в родині; за базу цієї штучної ієрархії покладено авторитетособисті прикмети, а не силу і німий послух. Маси європейських народів, що в значній мірі творили, а не лише улягали подіям, урядам і владі, звикли надавати певної вищоти тим органам і особам, що діставали провід і уміли його затримати. Авторитет, як чинник організуючий і дисциплінуючий, значно шляхетніший, як насильство й примус. Тому то християнство подбало, щоб змінити, до левної міри освятити в очах віруючих авторитет громадський і владу. А римська церква поклала в основу організації матеріальної і моральної виховання авторитет князя церкви і заступника св. Петра — папи. Наука Церкви глибоко сидить в психології європейця і чимало сприяє внутрішній його дисципліні.

Д. Андрієвський.

(Кінець буде).

ЕЛЕМЕНТИ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВНОСТІ в 1917 р.

II.

«Конституційна монархія».

Перший Універсал самим своїм змістом і особливо тим, як на нього реагувало населення цілої України, не міг не налякати петербургський уряд Керенського. Маючи вже в червні 1917 року сдну ілюзію влади, стративши вже на три чверті свій авторитет, Керенський і його міністри дуже ретельно відносилися до своїх прав, хапалися за найменші ознаки влади, хоч разом з тим керувати «Росією» були не в стані. Керувати цими величезними просторами можна взагалі тільки або завдяки віками виробленому апаратові влади, або завдяки тому нечуваному терору, який пізніше пустили вхід большевики. «Тимчасове Правительство» не могло стати ні на той, ні на другий шлях. Старий апарат уже був майже добитий, уряд сам почав його нищити; а коли розійшлися стихії революції, від цього апарату не зосталося каменя на камені. На терор «Тимчасове Правительство» було нездібне, хоч би через свою культурність і гуманність, а до того для здійснення терору йому все одно бракувало ресальної сили.

Становище петроградського уряду серед нечуваної анархії на фронті і в запіллі було майже безвихідним і трагичним. Правительство

не зважувалося статти на шлях, який тільки і міг зупинити дальший хід революції і анархії, на шлях негайного миру, негайної ідалеко йдучої аграрної реформи, і перш за все на шлях повних уступок національним рухам. Сміливість і сила ніяк не належать до якостей цього полохливого уряду — «главноуговорюючих». Вибити зброю з рук большевиків вони не зуміли; спертися на національні рухи були не в стані, бо психологично були до того не підготовані. Ці рухи викликали у них тільки злобу. До того вони вірили, що «це не так страшно», не так серйозно, і з властивим росіянам напівпризирством ставилося до змагань «малих народів», серед яких перед бів сорокаміліонний народ український.

А між тим, ґрунт з під ніг уряду випадав з кожним днем. Перший Універсал — це була всеросійська бомба. 16 червня «Тимчасове Правительство» пробувало реагувати на нього відозвою безпосередньо до населення України, ігноруючи Центральну Раду. Але обурення, викликане цим виступом, привело нарешті до того, що міністри Терещенко і Церетелі приїхали до Києва. Наслідком їх приїзду відоме порозуміння України з «Тимчасовим Правительством», видання урядом російським декларації другого липня і оголошення Центральною Радою ІІ-го Універсалу. Вже в цих актах подекуди з'ясовано будо, який мав утворитися тимчасовий устрій України.

Центральна Рада в своєму ІІ-му Універсалі зовсім не виявляла справжніх тогоджесних стремлінь своїх членів і всього населення України. Другий Універсал — є результат порозуміння, компромісу. В цьому акті говорить Центральна Рада, що «поповнена національними меншинами, виділітьв она на ново із свого складу окремий, в і д-пов і дальний перед нею, орган — Генеральний Секретаріят, що буде представлений на затвердження «Временного Правительства», яко носитель найвищої краєвої влади «Временного Правительства» на Україні» (розстрілка наша. О. Ш.). А «Временное Правительство» у своїй декларації, що теж абсолютно не відповідала справжнім стремлінням урядових сфер і самих міністрів, говорить, що воно вирішило: «призначити, яко вищий орган для керування справами на Україні, окремий орган, — Генеральний Секретаріят, склад якого буде визначено правителльством в згоді з Центральною Українською Радою... через згаданий орган будуть переводитися міри і заходи в життю краю і його управлінню» (розстрілка наша. О.Ш.). Звичайно, ці акти нормували головним чином взаємовідносини України і Росії, але разом з тим намічалися і деякі основи нашого власного устрою. З наведених цитат ясно, що Центральна Рада розглядається тут як парламент України, хоч сторони і ніз однаково його розуміють. «Тимчасове Правительство» ясно допускає Центральну Раду тільки що до формування Генерального Секретаріату, Центральна Рада говорить, що Генеральний Секретаріят є в і д в і ч а л ь н и й перед нею; отже цим вона значно ширше окреслює свої власні права, як справжнього парламенту. Генеральний Секретаріят

відограє ролю не то колективного генерал-губернатора, не то ролю міністерства. Самі українські правлячі сфери ще в червні запевняли і при тому досить широко, що Генеральні Секретарі зовсім не мають на увазі «гратися в міністерство». Та події вимагали, щоб Центральна Рада взяла державну владу на себе. За два тижні Генеральні Секретарі стали відчувати себе вже міністрами і стали боротися за реалізацію своєї влади.

Але поруч з Генеральним Секретаріятом і Центральною Радою в цитованих вище актах велику ролю відограє — «Тимчасове Правительство». Це воно призначає «в порозумінню з Центральною Радою» Генеральних Секретарів, його волю по обом версіям має виконувати Генеральний Секретаріят на Україні. Це свого роду монарх, себ-то та сила, яка в монархичних державах припадає на князя, короля, або імператора. І цю роль старанно виконує «Тимчасове Правительство» до останнього свого дихання, до передсмертних своїх корчів. Воно вороже ставиться до своєї конституції, до свого парламенту, до свого парламентарного уряду. Це була гальма для всього життя на Україні, це був колективний многоголовий монарх, безперечно гірший за самого автократичного монарха одноголового, і всі наші законопроекти загибали під зеленим сукном Його Величності. А сама Величність устами свого вірного слуги барона Нольде так характеризує цю ненависну «конституцію»: «... власті передано Раді та її органові — Секретаріатові, а за Російським Правителством збережено тільки підum jus затвердження цього Секретаріату й фікція (?), що Секретаріят представляє на Україні «власть Тимчасового Правительства». А далі той таки юрист констатує: «договір трьох міністрів (Терещенка, Церетелі і Керенського) просто признає, що Україною управлятиме Рада та її Секретаріят так, як самі знатимуть». І де ж, «де праха Росії на Україні?» — з жахом питав себе російський вчений. Його Величність були невдоволені. Ми теж бачили у всьому цьому тільки один з етапів боротьби.

Але все ж з цього ясно, що вже в липні утворюється ця своєрідна «конституція», ці первісні елементи нашої державності. «Державності!» Але ж Україна ще не була державою. Це так, але в революції, в часи творення нових форм, бувають і переходові моменти. Україна, ще звязана тисячами ниток з Москвою, потроху розривала їх і поволі творила своє державне тіло.

Після того, як одбулися II Універсал і Декларація «Тимчасового Правительства», після того, як в наслідок декларації саме правительство це розлетілося і кадети пішли собі геть; після того, як меншості потихесеньку від опозиції перейшли до порозуміння і ретельно зайняли свої місця в Центральній Раді і Генеральнім Секретаріяті, — після цього треба було реалізувати здобуті права, треба було знайти юридичний вислів нашим відносинам. Про справжню конституцію говорити було рано. Перш за все, «Тимчасове Правительство» одкладало це до Все-російських Установчих Зборів і дуже вороже поставилося б до проголошення її зараз. З другого ж боку і сама Центральна Рада не хотіла ще ясно фіксувати свої здобутки, які її не задовольняли. Всі хотіли

тимчасових норм. Такими нормами і з'явилися з боку Центральної Ради - «Статут Вищого Управління Україною» (29 липня н. с. 1917 року), а з боку «Тимчасового Правительства» - «Тимчасова Інструкція для Генерального Секретаріату» (17 серпня н. с. того ж року).

Обидва акти нормують як відносини Москви України, так і внутрішні українські відносини. Зупинимось спершу, хоч побіжно, на першому питанні.

Вже самі назви цих актів показують, що українська сторона хотіла повністю використати порозуміння 30 червня, «Тимчасове ж Правительство» хотіло як тільки можна звути ці відносини, звести їх до якоїсь «Інструкції». Але звичайно діло не в назвах.

В передмові до «Статуту» Центральної Ради вводиться зовсім новий чинник, якого, звичайно, «Інструкція» не знає. Це — У країнські Установчі Збори, котрі правда ставляться ше поруч з «Всеросійськими» Установчими Зборами. Далі — в першому параграфі «Статут» говорить, що Генеральний Секретаріят формується Центральною Радою, відповідає перед нею, і затверджується тільки Тимчасовим Правительством.

Перший параграф «Інструкції», натурально, з огляду на порозуміння 30 червня, мусить визнавати Генеральний Секретаріят «Вищим Органом Временного Правительства на Україні», але разом з тим вводить новий елемент: це є тимчасовість Генерального Секретаріату. Він існує тільки «на час до вирішення Установчими Зборами (натурально-Всеросійськими) питання про місцеве управління». Крім того Генеральний Секретаріят по «Інструкції» не «затвержується», а попосту «призначається Тимчасовим Правительством», хоч і на предложення Центральної Ради. Про відчальництво Генеральних Секретарів перед Центральною Радою — звичайно, ні слова. Відомо також, що по тій «Інструкції» кількість Генеральних Секретарів, з 14-ти, як хотіла Центральна Рада, зводиться до 9-ти, що з цих 9-ти чотири мусили бути не-українцями (від такої «пропорції» самі меншості відреклися). Відомо також, що «Інструкція» підпорядковувала Генеральному Секретаріатові тільки 5 і то не повних губерній; решта ж мусила висловитись, чи хоче вона приєднатись до цих перших п'яти губерній чи ні. Що до самої влади Генерального Секретаріату, то «Статут Центральної Ради» висловлюється дуже категорично; §5 говорить: «свою владу Генеральний Секретаріят здійснює через всі урядові органи на Україні»; §6 додає: «всі урядові органи України підлягають владі Генерального Секретаріату». До цього параграфу існує й примітка, яка надає самому Генеральному Секретаріатові право установлювати, «які органи, в яких межах і в яких випадках мають зноситися безпосередньо з Тимчасовим Правительством».

Навпаки, §5 «Інструкції» говорить, що справа ходить тільки про «виконання волі Временного Правительства» через Генеральний Секретаріят і то тільки що-до тих 9-ти відомств, для яких тільки і встановлені були взагалі Секретаріати на Україні.

Але на практиці «Тимчасове Правительство» і цього ніколи не додержувалося. Далі місцевим владам дається по «Інструкції» дозвіл

звертатися до Генерального Секретаріату, який »після зносин з Тимчасовим Правительством передає розпорядження і наказ останнього місцевим властям». Отже це є тільки передаточний пункт... Дуже характерні також §19 «Статуту» і §9 «Інструкції»: Центральна Рада говорить, що «всі закони «временного Правительства» мають силу на Україні від дня проголошення їх в країні мурядовім вістнику на українській мові». Цей пункт викликав найбільшу опозицію з боку Петрограду і замість його ми знаходимо в «Інструкції» порожнє місце, а навпаки, §9 цього акту говорить: «в негайних і невідкладних випадках вищі державні установи і відомства передають свої накази місцевим властям безпосереднє, сповіщаючи одночасно про ці накази Секретаріят».

Не диво, що при такій ріжниці поглядів «Статут» Центральної Ради перелікав Петроград, а «Інструкція» викликала в Центральній Раді цілу бюрю. Однаке, політичні обставини, слаба ще організованість наших сил, військові події на фронті вимагали того, щоб ця «Інструкція» не була відкинута. І тепер, як тоці в своїй промові на сесії Великої Центральної Ради, я можу сказати: ця «Інструкція» мусіла стати тільки базою для нашої далішої боротьби за свої національні права. І це дійсно було так, коли б Тимчасове Правительство не впало в жовтні... Боротьба, яка мусіла тільки початись, боротьба, в якій мусили ми набіратися тільки досвіду, привчати до політичної праці наші маси, боротьба ця відразу припинилася за відсутністю контрагента... Скоро повстала там нова сила, далеко менше химерна, повстала нова боротьба, пішли ми до другої «школи», але ця «школа», хоч і «добра», хоч і виховала нам справжню націю, але все ж не можна не признатися, що вона трохи за тяжка...

«Статут» Центральної Ради і «Інструкція» Тимчасового Правительства опреділюють ці бурхливі відносини України з Москвою, опреділюють до того не точно, бо в бурхливі часи життя не робить справок, які для його існування норми. Не питало воно цих норм і що-до внутрішнє-українських відносин. І все ж ці два акти найбільше опреділюють, які саме у нас склалися державні відносини у 1917 році.

Ол. Шульгин.

З ДІЯЛЬНОСТИ УКРАЇНСЬКОЇ АКАДЕМІЇ НАУК.

«Праці комісії для вивчення історії західно-руського та вкраїнського права».
Випуск I. Київ. 1925. I. I X. I. 180.

Третій Збірник Соціально-Економичного Відділу (III-го) Української Академії Наук містить «Праці комісії для вивчення західно-руського та вкраїнського права». В передмові голова комісії,

акад. Ник. Василенко (чому не «Микола»?) вияснює нам завдання Комісії — наукове вивчення і досліди над історією західно-руського та українського права та принципи й методи комісії. Російські історики права, зазначає М. Василенко, вивчували та досліджували історію західно-руського права не тому, що ця історія сама по собі являється шіною для науки історії права, а лише тому, що «виучуючи західно-руське право, глибше і ясніше дается розуміти право східної Руси — Московщини». При такому погляді вивчення історії західно-руського права мало не самостійне, а другорядне, службове значення для російських вчених. Тим часом новіші досліди над історією права вияснили хибність цього погляду: західно-руське право не було лише звязком між давнім правом «Руської Правди» та правом московським; ні, воно являється самостійним розвитком основ давнього українського права, як того, що виявилось в нормах «Руської Правди», так і права давнього, неписаного, «земського», звичаєвого. «Руська Правда», як писав проф. Максимейко, була основою лише для літовсько-руського права, між тим як для московського права основою були московські «Судебники» та «Уложеніє» року 1649. Погляд на західно-руське право, як на право самостійне, тісно звязане з давнім українським правом, комісія й покладає в основу його вивчення. Але, з огляду на тяжкі умови для наукової праці, комісія поки що не має можливості перевести вивчення систематично, а лише способом стулій над окремими питаннями, які потім можна буде звести до левної системи.

В цьому першому Збірникові Комісії вміщено сім монографичного характеру праць по різних галузях історії права. Крім того на початку уміщено справоздання про діяльність Комісії по 1925 рік включно. Ширшу рецензію цих праць відкладаємо до спеціальних видань; тут же подамо в коротких рисах зміст та характерні особливості кожної праці.

«Карний зміст — «потока» «Руської Правди», С. Борисенка (стор. 6-31). Розвідка присвячена виясненню контроверзи, що існує між істориками права з приводу терміну «Руської Правди» — «поток і розграбленіє». Переглянувши критично всі існуючі в літературі погляди на ці терміни та перевівши порівняння їх з виразами тогчасної живої мови, що зберіглася в літературних пам'ятках, С. Борисенок прийшов до висновку, що «поток», як інститут старо-руського права, виявляв ідею примусового віддалення і усунення злочинця, яке передувалося шляхом заслання або вигнання; тільки заслання в об'єктивних умовах тогчасного життя вживалося досить рідко. Такий висновок робили й попередні дослідники (Попов, Калачов, Фойніцький), але наш автор дав цілком нові, оригінальні аргументи з області староруського письменства, які цей висновок освітили та ствердили.

«Луцький трибунал 1578 року», Г. Попова (32-58). Автор, взявши під сумнів твердження проф. М. Н. Ясінського про те, що «судові книги Луцького трибуналу втрачені», розшукав в Київському Центральному Архіві майже всі акти Луцького трибуналу за сесію 1578 року. Знайдені акти дали можливість авторові значно

доповнити історію Луцького трибуналу та вияснити характер діяльності і значіння цього єдиного на цілу територію тодішньої України вищого апеляційно-касатійного суду. На підставі документів автор доводить, що заснування Луцького трибуналу було переведено на жадання проводирів волинської шляхти. Трибунал мав свою першу і єдину сесію з 11 листопаду 1578 р. до січня 1579 р., а потім сесії не збиралися за неможливістю перевести вибори його членів через війну з Москвою. Року 1589 всі не польські провінції: Волинь, Брацлавщина, Київщина та Прусія були об'єднані в Люблинському трибуналі. Автор подав дуже цікаві відомості про компетенцію, судочинність та місцеві особливості цього вищого судового органу. Розвідка Г. Полова нам здається одною з найкращих праць, вміщених в Збірникovi.

«Закони про опіку над недолітками в джерелах Магдебурзького права» С. Іваницького-Василенка (59-81). Автор розвідки поставив собі завдання на досліді на однім правним інститутом Магдебурзького права показати всі особливості цього права, яке було діючим законом на території українських міст протягом багатьох віків (XIV-XIX). Норми Магдебурзького права були взяті не з офіційних збірників (*Speculum Saxonicum, Jus municipiale*), а з перекладів та переробок, зроблених Гроїцьким та Щербичем. Автор детально спиняється на цих творах та численними прикладами доводить, що в той час, коли Щербич тримався більш-менш близько до тексту законів, то Гроїцький не тільки не все перекладав, але й ті норми, які перекладав, він часто виправлював відповідно своїм особистим поглядам або поглядам свого оточення. Обидва автори, крім того, брали законодатний матеріал для своїх книг і з численних Голос, які ставили на рівні з законом. Треба ще зазначити один надзвичайно важливий для науки історії українського права висновок, зроблений автором: це те, що Гроїцький в своїх книгах — збірниках — часто під фіrmою Магдебурзького права викладав норми польського звичаєвого права і, таким чином, через книги Гроїцького польське право перейшло на Україну, тим більше, що з цих двох авторів — Щербича та Гроїцького — цей останній користувався більшою популярністю на Україні, так що для вживку в судах перекладали частіше твори Гроїцького, ніж Щербича. Прекрасна розвідка п. Іваницького-Василенка, не дивлячись на спеціальний предмет досліду, підіймає і почасті намічає розрішення багатьох надзвичайно важливих питань з історії давнього українського муніципального права.

Цьому ж авторові належить ще одна праця: «Державне землеволодіння польської шляхти на Гетьманщині». (122-180). Автор поставив метою вияснити соціальну вагу, розмір та порядки землеволодіння бузьої польської шляхти після революції 1648 р. Питання про характер і порядок шляхетського землеволодіння в Гетьманщині було до останнього часу спірним в літературі. В. Мякотін в своїх «Очерках соціальної історії України» висловив погляд, що й після революції 1648 р. залишилося в Гетьманщині досить багато маєтностей польської шляхти, яка володіла ними

і посполитими підланими на праві повної власності, продавала, дарувала, передавала в спадщину і т. д.; що факт існування таких маєтків мав велике соціальне значення, бо своїм впливом на становище всяких рангових чи для служби чи за службу наданих маєтків української старшини утворював тенденцію до переведення і цих маєтків на право повної власності. «Шляхетські маєтності, як ідеал, стояли перед очима козацької старшини з її обмеженім, умовним правом землеволодіння... воїни полегчили процес, що привів до перетворення умовного землеволодіння на повну власність». На підставі архівних документів, автор наочно доводить цілковиту хибність погляду Мякотіна. Він стверджує, що хоч за Б. Хмельницького і було универсалами та жалованими грамотами стверджено значну кількість давніх шляхетських маєтностей, але фактично більшість цих надань не була здійснена при Б. Хмельницькому. В послідувачі ж часи, навпаки, шляхетські маєтності були підпорядковані загально-пануючому принципові, що всі давні шляхетські права «козацькою шаблею єсть скасовані». Тому, нешляхетське землеволодіння впливало на службове держання козацької старшини, а навпаки, це останнє перетворило майже всі «отчизни, дідизни й куплені» шляхетські землі в «держання до ласки рейментарської», «військової». А крім того кількість шляхетського землеволодіння в Гетьманщині п. Мякотіним значно перебільщена. При відсутності ріжниці між землеволодінням шляхетським та старшинським бракувалося того соціального чинника, який би виділяв давню польську шляхту в окрему верству населення, об'єднану своїми окремими правами та інтересами; «такої класи населення в Гетьманщині не було». Розвідка С. Іваничевського-Василенка написана переконуюче та ілюстрована масою історичних фактів.

«Право необхідного спадкування за Литовським Статутом» — Олекс. Доброда (82-89). Коротенька розвідка г. Доброда вияснює нам норми Литовського Статуту, що торкаються обмеження волі спадкодавця в розпорядженні його маєтком, призначенням законом за прямими спадкоємцями. Найдзвініші норми спадкового права Руської Правди не признавали зовсім спадкодавцеві права вільно розпоряджати своїм майном: заповіт — «ряд», за Руською Правдою, не призначав спадкоємця, лише розподіляв майно між законними спадкоємцями. Перший Литовський Статут 1529 р. поширив права спадкодавця на рухоме й нерухоме куплене майно; з майна ж «отчизного та материного» спадкодавець міг вільно розпоряджатись лише 1/3, решта йшла до законих спадкоємців. Статут 1566 поширив це правило на всяке нерухоме майно. Арт. 7. розд. 8. Статуту містить цілий ряд причин, на підставі яких батько мав право не додержати цього смежуючого правила та «сина від імені виділити або отдалити». При цьому автор зазначав майже повну аналогію в цьому місці між Литовським Статутом та римським правом (115-а Новела Юстиніяна). Але відмовляється в «коротенькому нарисі» докладно з'ясувати, якими шляхами впливало римське право на Литовські Статут. Шкода, бо коли б автор, замість коментаря кількох артикулів Статуту, вияснив був цікаве питання про вплив римського права хоч би у вибраному ав-

тором інституті спадкового права, тоді б його нарис придбав би значно більшу наукову вартість.

Ір. Черкаський: «Поволання над трупом забитого» (90-107). Як зазначає сам автор, ця невелика розвідка є уривком ширшої його праці: «Судочинство на Україні XVI-XVIII в.в.». Темою розвідки являється вияснення «Поволання над трупом забитого», як особливого процесуального акту оповіщення людності про «забийство й забийців». Розглянувши випадки «поволання», спосіб «поволання» та мету на підставі історичних документів та порівнявши «поволання» з подібними актами Магдебурзького права, Литовського Статуту, Руської Правди та давніх правних звичаїв слов'янських, автор прийшов до висновку, що акт «поволання», який вживався в українському процесі XVI-XVII в.в., являється інститутом звичаєвого права дуже давнього походження та що цей інститут був потім засвоєний і писаним законодавством. Між іншим, І. Черкаський доведить, що Б. Гроїшський в своїму «Porządku» під фірмою Магдебурзького права вмістив норму польського звичаєвого права про «поволання». Цей факт підтверджує висновок С. Іваницького-Василенка (див. вище) про те, що через книги Гроїшського на Україну перейшло багато норм польського права.

Остання розвідка Льва Окенщевича присвячена історії московського «Приказу Малые Росии» XVII в. Цей Приказ було засновано року 1663 і він самостійно функціонував до року 1667, після чого був підпорядкований Приказу Посольському. До компетенції Приказу «Малые Росии» належали, головним чином, дипломатичні зносини з Україною: переговори з українськими послами в Москві, посольства на Україну та зносини з всеводами, що перебували на Україні. Але внутрішні справи України до компетенції Приказу не входили і, хоч з боку Москви завжди було роблено спроби втручання в ці справи, напр., шляхом розгляду всяких прохань приватних осіб та духовенства, але проти цього завжди боровся гетьманський уряд, який за часів гетьмана Самойловича таки припинив листування українського духовенства з московським урядом.

Короткий переказ змісту та провідних думок уміщених в Збірнику праць молодих, переважно, наукових сил, показує, що Комісія для вивчення історії західно-русського та українського права провадить надзвичайно важливу і корисну для української науки працю. Шкода тільки, що Комісія як видно з справоздання ю розпоряджає коштами для видання всіх численних і готових вже праць її співробітників.

А. Яковлів.

До подорожі А. М. Лівицького.

З огляду на те, що подорож голови уряду УНР А. М. Лівицького де-якими елементами нашого громадянства та большевицькою пресою була витлумачена .. першими невідповідно, а другою — тендеї ційно

і брехливо, нас присягти посдати до відома нашого громадянства слідуоче.

А. М. Лівицький, відбуваючи свою подорож, мав на увазі два завдання: а.)переговори з компетентними чинниками державних угруповань, що повстали на терені бувшої Росії і перебувають тепер, як і Україна, під окупацією ССР; та б.)персональне посбачення з своїми співробітниками та з державно-настроєнimi елементами нашої еміграції, вірними традиціям УНР і боротьби її за зласну державність.

Ніяких інших завдань подорож А. М. Лівицького не переслідували. Що до сказання вгорі завдань, то вони були здійснені.

Незабаром А. М. Лівицький має відбути подорож і до інших осередків розташування наших громадян за кордоном.

НАЦІЯ І ДЕРЖАВА.

(лист із Праги)

В Українському Республікансько-Демократичному Клубі в Празі 12 березня б. р. відбувається відчit на тему «Держава й Нация» --- проф. О. Бочковського, при кореференції проф. М. Славинського. Обидва - визначні знавці національної справи.

Спочатку проф. Бочковський встановлює, чим ріжниться держава від нації та що з між ними спільног, потім говорить про виліви, під якими формується нація, та різні елементи, що входять в її поняття (географічні впливи, момент волі, нація - культурна категорія, вилiv густоти населення - фізичної й моральної.) Нація - витвір модерний. Причини, чому нація, як органичний звязок між людьми, не з'явилась в середньовіччі. Міста - лабораторії сучасної нації, звязки якої можна додбачити серед вищих верств населення - лицарства й духовенства - значно рашще. Насивність села й роля його в постачанню нових, свіжих сил містові, зокрема його роля у відродженні нації, які - здавалося - вже мали ще зустріти з історією. Приклади такої ролі (Чехія, Прибалтійські держави й Фінляндія; націоналізація Риги, Ревеля, Гельсінкі). Зросіщені міста на Україні - причина неусіху українських стремлінь. Розмежування міст на Україні, як природний процес на шляху до самостійності державності.

Економічна самовистарчальність, як необхідна умова для існування держави. Два шляхи до цієї самовистарчальності - інтенсифікація господарства й захоплення територій. Небезпека останнього шляху для держави, - неміцький її розвал. Стремлення сучасних держав до економічної самовистарчальності (автархії). Приклади Англії, що насаджує сільське господарство в своїх краях, та Америки, що присвячує спеціальну увагу соціологічному досліду села. Україна має ідеальні умови для економічно-господарської автархії. Два великих рухи на початку минулого століття - італійський рух до об'єднання й наполеонські війни, характеристичні для розвитку держави й нації. Розвиток поглядів па націю: надання поняттю про націю психологічних рис; введення волонтаристичного елементу в поняття нації; Гердерова та Челленова дефініція нації, як фізичної форми людства; нація - культурна категорія (за Фіхте). Гасло «можна нація мусить бути державою, її кожна держава - нацією» (Блюнтлі), яке входить і в політику. Погляди на націю австро-марксівської школи та її противників. Nationalitätenstaat, як майбутня форма співідніття (майбутня всесвітня держава). Сумінів Реннера відносно можливості справді національних держав (Франція - класичний зразок

національної держави, побудованої з багатьох націй, які ще й дотепер заховали риси своєї окремішності — Прованс).

Кожна нація старається влитися в державні межі, осьльки на це дозволяють географичні умови. Думка Йс Руа Боліс про те, що Схід Європи, з його одноманітністю території, засуджений на одну державу (вилючаючи Фінляндію та Нольшу). Помилковість цього погляду (зона від Балтики до Кавказу). Австрія, коли б проіснувала ще 50 років, могла б утворити органічну єдність (вже була мова про тріядізм).

В рр. 1848-1871 рісордажменто досягає в Європі свого максимума. Формулу «нація творить державу», коли її неможливо было перевести, перевертують на «держава творить націю». Перший класичний закон про рівноправність нації мав у Мад'ярщині 1868 р. й одверто підтримував національна політика цієї держави з 90-их років: купівля дітей на Словаччині (й Карпатті) в цілях мад'яризації й т. под.

Відгуки перескрученого прыпіпу: «держава творить націю» в Німеччині, Угорщині й навіть в Америці — заявя Рузвелльта, що всі мусять належати до піанамериканців і говорити лише по англійському. Світова війна, з її гаслами визволення маліх націй, не змінила позиції під гаслом: «держава творить націю»; державні новотвори й дальні експерименти в старому дусі. Ціла націй липе на панері боронить права піддержавних націй. Большевики лише говорять про свій радикалізм у розрішенні національного питання, й знаходяться такі, що їм вірять. Незадоволені самим Леніним при кінці життя політикою Сталіна й Дзержинського та його авторитетне свідоцтво, що «у Грузії робиться те саме, що робили царські державоморі». Примітивність большевицького погляду на націю. Здорові основи деяких думок про націю В. Лашинського — зокрема його думка про ролю села. Думку що зрозуміли й большевики, коли беззадійно вже втратили село для себе.

Трудно примирити державу з нацією, розмежувати ж їх ніколи не вдається. Паневропейський ідеал здається утопією, але є єдиний поки що шлях до вирішення противідства між націями й державами. Соборність — це з 1819 р. — болюче для багатьох держав питання. Неможливість здійснити цей ідеал через географичні та економічні перешкоди: приклади здійснення цього ідеалу проти даних науки: приклади Ельзас-Лотарингії та Бельгії.

Після проф. О. Бочковського взяла слово проф. М. Славинський, як кореспондент. Він дас означення держави, як організації чи підпорядковання території (чи територій) та народу (чи народів) у певних цілях. З певного аспекту в підпорядкованій державі можна бачити фактор негативний (для інших національностей) чи позитивний (для інших національностей). Ця нас не був фактор негативний.

Протилежності між державовою й нацією були відомі ще за старих римських часів; тепер ці протилежності виступають особливо виразно.

Що до території, то останні можна пристосовувати заважи при розвиткові сучасної техніки, так, що жадні географічні умови не перешкоджають нації утворити державу. Про Підкарпаття, напр., говорилося в науці, що воно географично й економічно тягне до мад'ярської рівнини, але це не перешкодило йому тепер бути в складі другої держави, як не перешкоджало б увійти ще до іншої держави, — треба лише часу, щоб упорядкувати що більшу країну та, щоб населення її могло знаходити собі заробіток по-за свою територію. При встановленню нових міждержавних кордонів за Версальського миру в Парижі багато сперечалися за залізничні станиці, особливо, коли це були стани вузлові. Проте треба лише витратити гроші, щоб збудувати в цьому місці необхідні транспорту станції чи морські порти.

Важе питання, його рішальчий момент — — не в географичних умовах, а в тому, що — як підкреслив перший прелегент — пародії живуть переміщені на одній території, причому сильніші давлять слабших, та в тому приоритеті, який протягом віків складався для одніх націй перед іншими. Держава, по суті, дуже мало цікавилася нацією, а більше —

територію та економічними добрами. Означення держави, яке дає В. Липпескій («ті, що правлять») цілком відповідало б станові, напр., з Людовіка XIV («держава — це я»), бо тоді не відповідало дійсності, але тепер, коли до влади прийшла демократія, — влада, держава цікавиться вже нацією, цим однім з найкращих виходів людства.

Сучасна доба видвигнула принцип самоозначення, як природного права нації самим вирішати, до якої держави належати. Його не право забули багато держав. А тимчасом і в старі часи народи не хотіли чужого правління (прим. Бургундії — Рудольфа, бо він говорив чужою мовою; Henri IV, признаючи за полеми еспанської мови право належати до Еспанії, німецької мови — до Німеччини, хотів, щоб жадий француз не зостався по-за межами Франції). Конвент призначав пародам право на самоозначення, й майже абсолютно в тих самих словах повторив це Совет Роб. і Салт. депутатів. Наполеонову імперію розвалили повстання німців, італійців та інші подібні рухи. Пр. 1919 у Версалі теоретично стояли на національному принципі. В сучасній Франції старе уточнювання поняття «держава» й «нація» починає уступати перед признанням, що держава й нація — це не одно, та що лише гармонійне сполучення їх забезпечить мир і спокій. Grené, напр., каже, що держава для нього — цілком не реальна річ: її можна створити й знищити, тоді як націю — ні; держави гинуть, нації — зостаються.

З другого боку, приклади (Германія) нам показують, що держава підлягає все більшим обмеженням, починає втрачати свій суверенитет. І думка європейська йде до того, щоб обмежити цей суверенитет — так, як раніше обмежувало будо абсолютного монарха. Цалі проф. М. Славинський розбирає значення Ніти Націй, цього неудосконаленого апарату, який має дани для розвитку.

Упорядковуючи народи, держава піде в тому напрямку, щоб сильніти з усіх однієї нації, її не у величій мірі вдається. Ібо хоч держава й нація — не одне її те саме, але ці кола — концептуальні, чи такі, що сходяться. Маючи в своїх руках апарат для культури, держава досягає тим дуже великих наслідків. Держава, що до свого походження старша від нації й модерна нація склалася в значній мірі під впливом держави. Французька нація, прим., склалася так, що в її тілі вілося дуже багато націй. Тіж нації, що досі втрималися, вже не можна знищити — хіба лише фізично.

Поруч з тим маємо деформації національного типу, як у Швейцарії наприклад, де існує певний спільний комплекс почувань політичних і інших; або таку специфічну деформацію, як бельгійська, де різні інтереси та державна спільнота влада з'єднували населення в певний комплекс, який вже не можна розлучити.

З другого боку — ірландці здобули собі в Англії певний ступінь незалежності, але вони дуже мало психологично ріжнуться від англійців, хоч і продовжують боротися з останніми. Історія не дала можливості Австрії злотувати в одне свої народи, проте чехи можуть розказати нам про т. зв. «ракушацтво»,^{*)} як снарядину від перебування під цею державою. Так само в старій Росії починала вже складатись четверта, т. зв. «російська» національність, яка мала між собою якусь спільність, і ця національність, коли б історія дала на те час, могла б поширитись.

На щастя для нації, в конфлікті її з державою, боротьба завжди кінчається смертю держави й перемогою нації, а з державою гинуть і всі наслідки механічного, штучного злучення. Правда, що очищатись од тих наслідків доводиться нації дуже довго, на протязі не менше одного покоління.

Що до українців, то вони мають ріжкі наверстовування чужої культури. На Правобережній Україні ще 50—60 років тому були містечка польські. Після 1863 року це зовнішнє, що лежало тонесеньким шаром, налаштовання легко було розбиті тими, хто мислив за все допомагати,

^{*)} Rakousko — чеська назва Австрії. Прим. Ред.

російськими урядовцями. Після того лягло вже товще напластовання. Наше щастя, що ми не мали багато тоді інтелігенції, а село --- основа нашої нації --- зосталося чистим. Через одно покоління школа профіль-трує від цих чужих і шкідливих напластовань.

В Галичині --- справа складіща. Там амальгама насідала не одна --- піменецько-польська. Галичане зробили надпольські зусилля, щоб позбутися цієї амальгами. Але позбутися її цілком можна лише в своїй державі. Ця річкість амальгам навіть була нас розріжнила. Та сьогодні вже можна бачити де-які містки через прірву. Коли повстане вільна Україна, тоді ця прірва, що один час була дуже небезпечною, буде остаточно засипана. Те саме можна сказати що до буковинців, карпатців, кубанців (останні мали амальгаму з царського двору безпосереднє). Таки явища не тільки є у нас. Поляки, напр., з великом сумом констатують у себе три душі: конгресову, вслико й малопольську. Хто знає, що сталося б, коли б це затрималося довший час. Во ж серби й хорвати пічим не ріжнуться між собою, тільки латинкою.

На нашій території живуть багато національностей. Ми мусимо пам'ятати, як ми під чужою державою чулися, й прикладти свої принципи до тих національностей: хай вони живуть вільно, хай у нас буде Швейцарія. І другого шляху для нас нема, бо інакше з нами буде те, що буває з много-національними державами. Нам треба нам'ятати тенденції часу, щоб не покласти в основу державного будівництва тих хибних шляхів, завдяки яким знищено було ті держави, які піми йшли.

Після того одбулася надзвичайно цікава і оживлена дискусія, в якій взяли участь проф. А. Яковлів, проф. Л. Білецький, С. Шевшівський, Т. Олесюк, п. Камільський, п. Вагилевич, проф. О. Потоцький. Найбільшу увагу приділено питання відносин між державою і національними меншинами та вияснення тих шляхів, якими повинна йти Україна, в цій сфері, щоб уникнути помилок минулого і вирішити це питання найдоцільніше з погляду державних інтересів.

Останнім словом докладчиків закінчився цей надзвичайно багатий на зміст вечір.

С. Моренко

ДІАГНОСКОПІЯ З. БІСЬКОГО.

Після довгих років шукань і дослідів український лікарь невролог д-р Біський (український емігрант, б. видавець української «Трибуни» в Києві в 1918 р.) знайшов нову методу медичної та психологичної діагностики для дослідження як органічних, так і духових якостей людини та навіть і її кримінальних нахилів і зладив для цього спеціальний електричний апарат.

Перші наукові публікації про цей винахід знаходимо ми в звідомленнях про IX Конгрес «Товариства Експериментальної Психології», що відбувся у Мюнхені 21-25 квітня 1925 р. та в журналі «Psychologie und Medizin» від 1 жовтня 1925 р., а протягом останніх місяців все частіше здібуємо в європейській пресі, як спеціально медичній, так і в загальній, спочатку в німецькій і швейцарській, а далі і в англійській, французькій та польській звістки про винахід нашого земляка.

Щоби ознайомити читача з цим винаходом, подаємо витяги з статті

Emil Ludwig'a, відомого німецького літератора в Berliner Illustrierte Zeitung (ч. 10 від 7. III. 1926 р.).

«В порожній хаті, десять в Берліні, мене підводять до чотирьохкутної середнього розміру металевої скрипки. Поблизу на столі стоїть гісова голова вкрита багатьма нумерованими хрестами - червоними і чорними. Я завважаю числа до 50 чи наївти і більше, мені пояснюють, що червоні числа вказують ті частини людської голови, які відповідають певним органам тіла і називаються соматичними, чорні ж за ті місця, з реакцією яких на певний електричний ток можна робити висновки про якості душі. Ці останні мене пайбільш цікавлять; їх то я і хочу перевірити.

Але може той пан, що мене досліджує, довідався, що я мав прийти сьогодні врапці? Може він вищукав моїх небагатьох друзів і читених ворогів, щоб з їх спів виробити певний середній присуд про мене і вдати, що це ніби показав апарат? Але це неможливо, бо все, що знаходять в моїй голові, все це я можу проекционювати моїм слухом. Мені накладають на голову приладдя з двома телефонними слухаєками, дослідник надягає на голову таке саме приладдя і, таким чином, чує той самий звуковий вираз реакцій. Я тримаю в руці один електрод, а він наближує другий, що закінчується маленькою падічкою, до моого чола, й торкається його в тому пункти, що означеній числом I на гіпсовій моделі. Поки що значіння всіх цих чисел мені невідоме. Огляд йде швидше від одного пункта до другого і при кожному дотикові чую я тихіший чи голосніший згук. Попереду я був ознайомлений з скалою чотирьох згуків ріжної сили для того, щоб я міг контролювати дослідника. Цей останній, дотикаючись кожного пункта моєї голови, що відповідає числом на гіпсовій моделі, голосно каже 1,2,3,4, — числа які висловлюють силу звука та їх переходові ступіні. Листок, на якому ведуть протокол, вірюється числами. Після скінчення аналізу я взяв в руки лист і побачив криву, яку було одержано сполученням однією лінією тих чисел — від 1 до 4 — що їх було записано на листі; лінія ця була дуже подібна до тих, які подають зміни погоди чи температури хворих. Пояснення якожній цифри відповідю духовою якістю дало мені рішення цієї задачі: тут була передо мною в багатьох числах міній картина моого характеру й цілої моєї внутрішньої істоти. Після того, що я бачив, мені не треба боятися паразитів на протести. Нарівні з Бунзеном, Гельмогольцем, Едісоном і Марконі, Юрі й Рентгеном виступає тепер ім'я Захара Біського. З ним очічається нова наука... Так само, як Рентген зробив видимими захвальні конкретні реці, так д-р Біський викрив абстрактні менти», — закінчує автор свою статтю.

Німецький часопис «Der Mittag» ч. 20 з 25. I. 1926 р. так висловлюється про винахід д-ра Біського:

«аналізуючи характер експериментальним шляхом і, йдучи послідовно цим шляхом до кінця, укр. лікарь д-р Біський зробив надзвичайно далекоссяглий науковий винахід... Цей винахід виявиться особливо корисним при виборі професії, для лікарського діагнозу і для криміналістики...»

Також і в англійському журналі «The Sphere» від 6. III. 26 р. і в французькому «Le Dimanche Illustré» від 4. IV. 26 р. знаходимо статті про «винахід дуже великої важі, зроблений українським лікарем д-ром Біським».

В кінці 1925 р. вийшла в німецькій мові окрема книжка «Діагностічна скриня З. Біського», видання «Bios-Institut für Praktische Menschenkunde» — в Карлсруе, ілюстрована багатьма таблицями і діаграмами, яка подає історію повстання методи, її докладний опис, методу діагностики і опис самого апарату — і нарешті відомості про результати перевірки психотехничною лабораторією д-ра R. W. Schulte (Берлін).

Шпандау) дослідів, переведених за допомогою апарату д-ра Біського. Вступ до цієї книжки написаний проф. д-ром W. Paulcke з Високої Технічної Школи в Карлсруе, який подає загальні відомості про методу д-ра Біського і про історію її поширення в Швейцарії та Німеччині; так, наприклад, місто Женева на основі дослідів з методою Біського визнало її рівноправною з методою психотехнічною.

«По цієї пори, — каже проф. д-р Раціске, — не подано ні одного серйозного аргументу, який би заперечив можливість тверджень д-ра Біського, але, навпаки, усі нові досліди в цьому напрямі приносять підтвердження цієї методи. Її придатність експериментально доказана і тепер треба лише її далі обробити, витончити і пристосувати доріжніх галузів науки і практичного життя».

Не будемо більш наводити цитат, хоч їх можна було помножити, бо не маємо для цього досить місця, і зазначимо лише, що «апаратом д-ра Біського було зроблено компетентними освібами, — професорами техники та неврології, — в Карлсруе, Берліні, Бонні, Парижі — багато дослідів над сотками людей».

Особливо цікавими були досліди, переведені в Карлсруе. За допомогою машини д-ра Біського оглянуто було сотки арештантів, що знаходились в каторжній в'язниці, і ця машина подавала відомості не тільки про їх індивідуальність, але також про характер їх злочину і точно встановлювала мотиви, що їх до цього привели; тих же в'язничних доглядачів, що їх було вмисне переодягнено за арештантів апарат відзначав, як чесних людей. (Акти Баденського М-за Юстиції).

«Діагноскопія Захара Біського», — так називав д-р Біський свою методу, — все більше поширюється і зацікавлює компетентні (наукові та фахові) кола Європи, а за кілька тижнів д-р Біський збирається до Канади і до Сполучених Штатів, щоб ознайомити лікарів Нового Світу з своїм винаходом.

Б. Л.

Хроніка.

З ВЕЛИКОІ УКРАЇНИ.

— Смерть акад. Біляшевського. 23.IV помер акад. М. Біляшевський. За заповітом небіжчика, його поховано на «Київській горі» біля Капела. Для передведення похорону організовано комітет. Не забаром у Києві буде відпілтувано прилюдні вроčисті збори наукових інституцій, що з ними був звізаний небіжчик. Буде зачитано доповіді про діяльність та злачіння акад. Біляшевського, як археолога, дослідника народного мистецтва, музеївного та громадського діяча. Археологічний комітет при УАН має намір видати археологічно-мистецький збірник, присвячений акад. Біляшевському. Всесукаїнський Історичний Музей має видати його біографію та опис його наукових праць. Академія Наук та секція наукових робітників мають склонотати перед вищими органами, щоб родині акад. Біляшевського було призначено персональну пенсію. («Прол. Пр.» ч. 92).

Історична Комісія УАН відбула своє чергове засідання 22 квітня. Було зачитано такі доповіді: Шамрай — «З листування Галагана 1859 р.» та О. С. Грушевський — «Тяжкі роки в житті Драгоманова (1890-95 р. н.)» («Прол. Пр.» ч. 90).

Засідання Історично-Літературного Т-ва УАН відбулося 13 квітня. П. Рулін зробив доповідь про «Акторський стиль М. К. Заньковецької». («Прол. Пр.» ч. 84).

— Засідання Історичного Т-ва ім. Нестора Літописця відбулося 18 квітня. На цьому зачитано було доповідь акад. Малиновсько-

го на тему: «Нам'яті проф. Володимирського-Буданова, кол. голови та почесного члена т-ва з приводу 10-річчя з дня його смерті».

— Прилюдне засідання Комісії для дослідження громадських течій на Україні при УАН відбулося 20 квітня. На цьому були зачитані такі доповіді: акад. С. Сфремов «Шевченко в Новопетровському форте», В. Міяковський «Одні з доповідей на Пестеля» і О. Назарець «До біографії декабристів Борисових». («Прол. Пр.» ч. 89).

— Етиографічна Комісія при УАН 21 квітня відбула своє чергове засідання, на якому були зачитані такі доповіді: Сенгалевич — «Київські вузичні синоди» та Понов — «Останні розвідки В. П. Кінгера про казку». («Прол. Пр.» ч. 89).

— Культурна Комісія місцевому УАН відпілтувала цикль лекцій на тему «Чергові завдання української науки». Перша лекція акад. Туттівського на тему «Стан дослідженості природи України і перспективи на майбутнє» відбулася 25 квітня. («Прол. Пр.» ч. 94).

— Візантологічна Комісія 25 квітня відбула своє засідання, на якому акад. Х. Міщенко зробив доклад на тему: «Зародки цивільного шлюбу в римсько-візантійській культурі.» («Прол. Пр.» ч. 94).

— В комісії Західної Америки познавства при УАН відбулося 15 квітня засідання, на якому зачитана була доповідь Світозара

Драгоманова: «Урбанізм і міжнародня федерація упорядкування міст, сел та міст-садів». («Прол. Пр.», ч. 85).

— Науково-математичне т-ва в Калькуті. (Індія) надіслало до Української Академії Наук свої наукові праці з метою утворити постійний зв'язок. («Прол. Пр.» ч. 85.).

— Повід виданий Академії. Вийшли з друку у видавництві УАН такі книжки: Йорників — «Промисловість Київщини», Шарлемань — «Матеріали для ортофахуні України» та «Зоогеографічні райони України». («Прол. Пр.» ч. 85.).

— Збірник пам'яті Альдрія Лещенка. Науково-педагогічна комісія УАН готує до видання збірник пам'яті А. Лещенка, видатного українського педагога, і громад. діяча. До збірника мають увійти статті про А. Лещенка, сім'ини про його, ілюстрації з різних епізодів його життя то-що. («Прол. Пр.» ч. 84)

— Бібліотека Київського Інституту Народної Освіти одержала запрошення від Американської Асоціації Бібліотек на її п'яту річну конференцію, що має відбутися в Філадельфії 4-9 жовтня с. р. («Прол. Пр.», ч. 91).

— Музей Книги. Україна ухвалила перетворити Відділ Нисьма й Друку лаврського музею в окремий музей Книги й Друкарства і надати йому характеру загально-українського. («Прол. Пр.» ч. 91).

— Цінна колекція. «Прол. Пр.» ч. 81 містить повідомлення, що у гр. Потоцького, що живе в Ленінграді, збереглася коштовна колекція речей мистецтва й культури, що відбивають побут і культуру України XVII і XVIII століть. Президія Укрголовнауки вирішила купити ці колекції для українських музеїв.

— Мазепинська башта у Лаврі. Як відомо, від неправильного стоку води з даху Інвалідного технікуму в Лаврі, паріжля башта муру, що його обдував гетьман Мазепа, тріснула і хала пахил. Коштами Лаврського Музею і Київського віконнюму вдалося тимчасово затримати руйні процеси, поставити підпори та зв'язати башту залишими обрученнями. Щоб забезпечити башту від обвалу, треба підвести фундамент, але коштів на це поки що немає. («Прол. Пр.», ч. 77).

— Газета на Україні. На 1 березня цифрові данні про газетну справу на Україні такі: всіх газет на різких мовах — 83. Загальний тираж 1.041.000. Селянських газет — 3 з тиражем 294.000. Майже всі вони на укр. мові. Найбільш поширені селянські газети: «Селянин», «Радянський Степ», «Більшовик», «Змічка». Кількість «сількорів» — 14.000 («Комуніст» ч. 99. А «Прол. Пр.» в ч. 41 нарахувала їх — 25.000). Робітничих газет — 14. Тираж «Вістей» — 48.000, «Пролетарської Правди» — 30.000. Газети і журнали (10 назив) на мовах національних меншин всі разом мають тираж 333.700. Всього газет на укр. мові з загального числа виходить 50 проц. Решта, виключаючи 10 назив національних меншин — на мові російській. Більшість передплатників всіх без винятку газет — обов'язкові.

— Поліграфична промисловість на Україні, згідно з призначеннями більшістю газет, перебуває в лихому становищі. «Друкарське знаряддя дуже постаріло і це обумовлює якість друкованих виробів» («Комуніст», ч. 94). Тим часом потреба в останніх зростає. Потрібні гроші для ремонту, купівлі нових машин то-що. Де їх взяти?

— Стола потворені в Варшаві та Ілонське має бути запроваджене з осели в театральній справі: всі існуючі школи драматичного мистецтва в Інії мають

скасувати, а замість цього утворити «єдиний драматичний «ВУЗ», який складатиметься з драматичного факультету ім. Лисенка, драм. факультету Держтехнікуму і польської та жицівської Студії». («Прол. Пр.», ч. 98). Новий експеримент пічного, крім розгардіяну, в театральному мистецтво не впесе.

— Хто стоїть на чолі України? В pendant до статей і заміток про «верноподаническі» заяви українських поетів на сесії Всесоюзного ЦК-а подамо ще уривок з відповіді Петровського на промову Таріна. Ця відповідь повністю уміщена в «Прол. Пр.» ч. 88. Ось цей «фрагмент»: «Хто стоїть у нас на чолі радицької влади на всій Україні? В більшості російських робітниць.. А далі — пояснення — для чого українізація: «Так, що, коли його поставили в Українські умови, то він повинен знати лінію партії, розуміти український народ, вивчити його па його же мові переводити радянську комуністичну культуру». Коротко і ясно.

— «Маркс-Ленінська катедра» УАН відкрита була офіційно 25. IV. Її керовником призначено тов. Левіка. З промови представника Укрголовуни проф. Семковського (автора «Марксистських Хрестоматій» для юнацтва) виходило, що нова катедра засновується для науково-універсальних цілей. Планування на цю справу дивиться ЦК КПБУ, представник якого Попов (автор «порадника по Соцвиху») недвозначно заявив, що «завдання катедри не тільки впливати на наукову думку й політичу ідеологію Східної України, а поширити цей вплив і на західну Україну» («Прол. Пр.», ч. 95). В кожному разі так чи інакше, а нового академика Левіка Українська Академія має. Для повнішого здійснення завдань, нацреленіх тов. Поповим, їй бракує академіка С. Вітика. Зачекаємо трохи, — певно й Вітика накажуть

зробити академиком. Прецедент вже утворено.

— «Ще не вмерла Україна!» В «Прол. Пр.» ч. 93 уміщено допис з Краснодара про життя на Кубані. Дописувач парікає на малий звязок з «революційною» Україною і в одному місці пише таке: «на Кубані, місяць тому, на окружному з'їзді рад виступив «з своїм репертуаром» народний хор однієї станиці і любісенько проспівав між чинним — «Ще не вмерла Україна». Цалі вже, очевидно, йти нікуди». І справді гуди його йти?

— Звичай брехня. Большевицьке телеграфне агентство «Ратау» не могло обминути подорожі А. М. Лівицького, але, вірної тенденції перекручувати факти і надавати їм тенденційне освітлення, воно й тут подорожі визначного українського діяча приписало абсолютно неправдиві завдання. Характерно перш за все, що звестку про подорож А. Лівицького «Ратау» подає з Відня, де останній не був. Відповідно до пояснень «Ратау» — «А. Лівицький відбув нещодавно подорож по Європі, щоб добитися утворення «єдиного фронта» через української («бл. по й») еміграції. Одним із завдань являлось також підготовлення до скликання «білосміграційського» українського з'їзду. В Парижі, Варшаві, Празі Лівицький провадив переговори з представниками різних еміграційських груп. Переговори ці не дали підігніх наслідків і тільки допомогли виявити росклад і розроблення серед укр. бл. еміграції» (цитуємо за «Укр. Економ.», ч. 98). Ми навели текст большевицького повідомлення, щоб читач наш мав уявлення про способи боротьби наших ворогів. З самого боку можемо запевнити «Ратау», що завданням подорожі А. Лівицького були зовсім інші справи політичного характеру, які він з успіхом і захіччив.

З міжнародного життя.

— Кінець загальногоЕ страйку в Англії 12 травня, оголошений в Англії тред-юніонами, робітничий страйк закінчився. Тепер можна з певністю сказати, що провідники англійських професійних робітничих організацій персонально сили робітників і не дооцінили відпорність широких кружків англійського громадянства. На протязі девяти днів страйку останнє показало свою здатність противітися наступові на цього меншості і своєю відмінною організованістю утворило серед самих робітників атмосферу, в якій зломання страйку було цілком природне. Досвід з англійським страйком ніби заєвлчив обіруючою міцтю думки Макдональда, висловленої ним в його праці про сіндикати: «Сіндикати фантазують, коли гадають, що під час загального страйку цей час працює на них. Це невірно. Час працює проти них. В міру того, як страйк тягнеться, громадянство організується проти страйкарів, бо громадянство, як і окрема людина, підлягає істинності самоохорони».

Наслідки загальногоЕ страйку і в економічній галузі і на політичному рутині, оськльки про них можна говорити на підставі нового досвіду — негативні, а для страйкарів — несприяточі. Ледве чи провідні виступу задоволені ними. Тим менше можна говорити про задоволення самих страйкарів, бо становище деяких категорій з них юдо-стримання іракі і умов її мусить погіршати.

Найменше задоволення повинні викликати наслідки страйку у комуністів, які намагалися надати йому політичний характер та використати його спочатку для загального розгардіаншу, а потім і для захоплення влади з виліваючими звідси висловками по московському рецепту. Ще на передодні закінчення страйку британська комуністична філія московського комінтерну отримала телеграму з Москви, в якій, як повідомляє «Daily Mail», вимага-

лось «слідувати висловкам для атаки другої лінії». Останні нолягали в насыщених перешкодах ставати на роботу і в організації гострих експресів, під час яких можна було б вже одверто виступити і з політичними гаслами про зміну влади. До цього, як відомо, не дійшло. Інстинкт самоохорони назвав себе куди сильнішим, ніж гадали ініціатори страйку. З другого боку і англійський уряд вивив силу волі, величезний таєт і організоване уміння захиstitи свої функціональні органи від наразіч.

Ін риси — такт посередництва і високо розвинене почуття державності — виявляє уряд і тепер, коли йому приходиться виступати посередником між страйкарями і промисловцями. «Я не буду потаткати буль яким начином хазяїв використати випадок, щоб зменшити заробітню платню або збільшити чисто робочих годин. Я так само застерігаю, що не буду потаткати ніяким атакам проти сіндикатів робітничих», — заявив голова уряду Болдуїн в палаті. «Наше завдання — не святкувати перемогу над тим, чия воміткова політика не мала успіху, а тісніше об'єднатися з усім населенням країни во ім'я добробуту нації», — додав він, заспокоюючи цілком природні побоювання страйкарів про можливість помсти і роєправи з ними з боку промисловців або уряду. Такою мовою можуть говорити тільки люди високої культури і дійсні державники.

Очевидно, що без взаємних уступок між промисловцями з одного боку й робітниками — з другого тяжкий конфлікт праці й капіталу не може бути в Англії погодженений. Ці жертви потрібні і за посередництвом англійського уряду, обидві заинтересовані сторони на них підуть, тим більше, що громадська опія, посіканка вона виявляється органами преси, недвізнатно підкреслює потребу їх в інтересах нації.

Ідею загальногоЕ страйку, отже, не пощастило перевести. Він затамався раніше, ніж припускали проводирі його. Засіб, за допомогою якого, можна було дійти до

успіху і захопити владу в Росії, на англійському ґрунті показав себе нереальним. Цитовані нами вгорі «Daily Mail» з цього приводу зауважує: «Теорії Маркса і Леніна цілком непридатні в такій вільній країні, як Англія».

У ФРАНЦІЇ.

-- З'їзд Союзу. Як ми вже подавали, 22-23-24 травня в Парижі має відбутися З'їзд Союзу. Генеральна Рада, виносочи на обговорення з'їзду справу реорганізації Союзу, постановила запросити на з'їзд, представників тих існуючих у Франції організацій, що не входять до Союзу -- а саме: Українська Громада у Франції, Українська Громада в Омегурі і Українська Громада в Клютанку, — з правом дорадчого голосу. Порядок денний З'їзду памічений таким: 1) Відкриття з'їзду, 2) вибір мандатної комісії, 3) доклад мандатної комісії, 4) обрядання президії з'їзду, 5) прийняття з виключенням членів Союзу, 6) доклади Генеральної Ради, 7) доклад Генер. Контр. Комісії, 8) справа реорганізації Союзу, 9) демісія членів Генеральної Ради і Генер. Контр. Комісії, 10) вибори членів Генеральної Ради і Генер. Контр. Комісії, 11) доклади з місць 12) Вінчукі справи: а) перкові справи, б) швейцькі справи і 13) закриття з'їзду.

Зустріч делегатів в кафе du Métre, 95 Bd St Germain (métro Odeon). Відкриття З'їзду о 4 год. вечора в суботу 22 травня в Cafe de la Mairie, 76 Avenue des Gobelins на розі Place d'Italie, Paris 13-e, métro: Italie.

Відкриття з'їзду у суботу 22 травня о 4 год. дня. Гості допускатимуться на З'їзд лише з посвідками членів Союзу по спеціальним карткам, які вдає Секретар І Генеральної Ради.

-- З життя Союзу. Члени Генеральної Ради -- п.п. Гончарів та Ковальський, відбули подорож до українських громад,

які находяться в департаментах Сони й Луари та Рона. 13 травня вони одійшли Ірезо, де працюють наші люди на металургійних заводах. Увечері того ж дня представники Генеральної Ради були присутні на параді, яка спечіяльно з нагоди їхнього прибуття була скликана і на якій були присутні члени Громади. Вони недавно тільки з'організувалися в Громаду, вдалося вже затвердити статут та перевести формальну сторону легалізації. На цей параді представники Генеральної Ради подали інформації про життя української еміграції у Франції, як також доповіли про загальні положення, як на окупованій Україні, так і на окремі взагалі. З цікавістю слухали члени Громади, закидували запитуваннями, сповідали самі про своє життя-буття. Настрої бальорі і живі. До громадського життя, як і до загальних справ еміграції виявляють великий інтерес.

14 травня представники Генеральної Ради відбули подібну нараду в Шалон-на-Соні, де українців небагато, але так само засновано Громаду, що живе своїм життям. Той самий інтерес до справ, те саме зацікавлення й бажання приймати участь в життю цілої еміграції у Франції. Можна констатувати з задоволенням здорові думки і творчу ініціативу, що діяються на малий склад Громади.

15 травня представники Генеральної Ради від'їхали до Ліону, де того ж вечора відбулася подібна нарада, на якій представники побили доклади. В Ліоні Громада ще не укоопитувалася, бо розмежування емігрантів по великому промисловому місті -- з одного боку, брак вільного часу й невелика кількість людей з громадським досвідом -- з другого -- стоять на перехресті творчої роботи в згуртуванню й зміцненню Громади в Ліоні. Проте ті здобутки, що на сьогодні вдалося нашим людям досягти, як кількі вчірок, бібліотека то-що дають підставу думати, про розвиток громадської праці і в Ліоні, де є велика кількість українців, правда ще мало національно-свідомих.

— 2-го травня в Парижі відбулася, по довгій перерві, друга українська вистава за стіаніх десять років.

Поставлено було: «Жидівку вихрестку». Виконавці складались побільшості з любителів театрального мистецтва, але все ж показали себе з досить гарного боку. Декоративна частина драми і режисура могли б бути кращими, більше обробленими і удоєконалізими; на цей бік справи, очевидно, не було звернено надлежної уваги. Треба б було також подбати про лінію самою для вистави: її пепрезентабельний вигляд і відсутність добрих акустичних даних, звичайно, не могли сприяти побільшенню успіху. Але по затим глядачі були цілком задоволені виставою, а деякі спіни навіть

цілком захоплювали своюю драматичністю.

Бажано було б, щоб гурток не залишив своєї праці, а інші дали по шляху удоєконалізації.

Т е а т р а л .

«Українські Вісти»
Розпочалося в Парижі видання нової большевицької газети, цього разу українською мовою (як часто має входити — не зазначено). Мета — розклад української еміграції і реклама совітського раю. Редактором звичайно — І. Борщак. Нема чого й казати, що вся газета переднята настірізь брехне та іменуваннями, єдиними засобами, прийнятими в цім роді «літератури». З газетарського обов'язку потусмо появлення нової реплікі.

Д о п е р е д п л а т н и к і в у Ф р а н ц і ї.

Контора «Тризуба» прохач всіх передплатників у Франції направляти передплату за журнал почтовими переказами (*chèque postale*), на таку адресу:

C. 898 50.

Journal «Le Trident». 19, rue des Gobelins. Paris, XIII.

ЗМІСТ.

Паріж, неділя, 23-го травня 1926-го року. · ст. 1. В. М. По іспиті на матуру — ст. 3. Ол. Миколаєнко. З того боку — ст. 6. Ім. Аїдрісевський. Европеїзм — ст. 8. Ол. Шульгин. Елементи української державності, II. — ст. 12. А. Яковлів. З діяльності Української Академії Наук.—ст. 16. До подорожі А. М. Півцького. — ст. 20. С. Морепіко. Вація й церкви. — ст. 20. В. Л. Діар. поспонія З. Біського. — ст. 21. Хроніка: З Великої України — ст. 27. З міжнароднього життя — ст. 30. У Франції — ст. 31.

Редакція і Адміністрація: 19, rue des Gobelins, Paris XIII.

Поштова адреса: «Le Trident» (Trizoub). Boite post. № 15. Paris XIII.

Редактор В. ПРОКОПОВИЧ.

Адміністратор: Іл. КОСЕНКО.

Le Gérant : Mme Jeanne de Carvalho Gerzain.